

Un gos rabiós

(ALDC, VI, 1476. Un gos rabiós)

L'enunciat designa el gos 'que pateix ràbia o hidrofòbia, malaltia contagiosa produïda per un virus'.

Foll (s. XIII) 'mancat de la raó, que la té pertorbada' és un der. de FÖLLEM, acusatiu de FÖLLIS 'bossa, sac' (cf. port. *fole*, gall. *fol*, cast. *fuella*), 'cap buit, home fatu o boig', cognat de l'oc. *fòl*, fr. *fou* (< *fol*), it. *folle*, i que aviat va sofrir la competència de *orat*, *boig* i, més tard, del castellanisme *loco*. Usat com a substantiu i adjectiu s'ha conservat sobretot en el sintagma lexicalitzat *gos foll* (i també aplicat a fongs ["bolets folls" 'coents'] o a certes plantes ["ginesta folls" 'borda']). Com a der. de FÖLLEM, amb una *o* oberta del llat. vg., s'articula majoritàriament [fɔʎ], des d'antic, com demostren les rimes (*foll/coll*, B. Metge), i topònims com *Palafolls* (Maresme) (< *pela*folls), usat inicialment com a "sobrenom d'un baró abusiu de la seva força, que no reparava a escanyar els pobres pagesos, amb imposicions forçades" (*Onomasticon*); tractant-se d'un mot pràcticament desaparegut de l'ús popular, refugiat en l'esmentat sintagma, el mot, en alguns parlars, va canviar el timbre de la vocal de [ɔ] a [o], probablement per analogia amb mots acabats en -oll, com *genoll*, *fonoll*, *soroll*, etc. (DECat), i com a mot après a través de l'escriptura, però cal reconèixer amb Coromines que [fɔʎ] és "l'única [pronúncia] que hem de considerar recomanable",

malgrat la transcripció amb vocal tancada d'algun manual de prosòdia (Bruguera, 1990).

Rabiós (s. XV) (var. aragonesitzant *rabioso* 100) és un der. de *ràbia* (s. XIV), del llat. vg. *RABĬA*, cl *RABĬES*, que, aplicat al gos, es deia *morbus caninus*, que es realitza *rab*[i'o]s/ *rab*[j'o]s, a voltes amb geminació (*ra*[bb]iós 91, 101, 104, 111, 127, 128, 146, 180) i amb eventual ensordiment (*rapiós* 89); der. alternatius: *rabiant* 'que rabia' 187, part. de present de *rabiar* (s. XV), *rabiat* 'que ha tingut ràbia' 173, com *enrabiat* 51, part. de *enrabiar* (s. XIII), amb els equivalents interferits *enratxat* 2, adaptació del fr. *enragé*, i *arraïurat* 85, pres del logudorès *arraiolare*, der. de *RABĬES* (DES); i formacions perifràstiques: (*gos*) *que ràbia*, var. *que ràbbia* 111, 116, 186 o *que ràpia* 116, (*que*) *té (la) ràbia* 40, 42, 72, 157, 171, 175, 176, 178, 189, *que té mal de ràbia* 99 (o *de rabi* 83) o *ca de ràbia* 70, *gos de ràbia* 95, 106. Les referències cronològiques se ceneixen al sentit general, no específic aplicat al gos.

També es pot recórrer a un adjectiu no específic: *dolent* 90 (< DÖLĒNTE 'afligit, sofrent' → 'inclinat a fer mal'), *malo* 184 (← arag.) (< MALUS).

Geogràficament, *rabiós* i formacions sintagmàtiques (*que ràbia*, *que té ràbia*, etc.) s'estenen per tot el domini, tret de *foll* que es troba en ross. i una part del cat. central.

Són mots normatius *foll* i *rabiós*, des del DG_I, 1932.

